

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת אמור תשפ"ד¹
(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)
טעמי ספירת העומר

איננו סופרים בצורה זו?

אולי מותר להסביר, שאנו סופרים "יום אחד", "שני ימים" וכו', משום שכך ספרו אבותינו כשיצאו ממצרים. אבותינו הרי לא ידעו מתי יהיה מתן תורה. הם ידעו שתכלית יציאתם ממצרים היא להגיע למתן תורה, כפי שאמר הקב"ה למשה - "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מֵמִצְרָיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַקָּר הַזֶּה" (שמות ג, יב) - אבל הם לא ידעו מתי בדיוק יהיה מתן תורה; לכן, לא יכלו לספור את הימים שעוד נותרו עד קבלת התורה, אלא רק את הימים שכבר עברו ועוד לא קבלו את התורה ("אוי, יום אחד כבר עבר, ועוד לא קבלנו תורה!" "שני ימים כבר עברו, ועוד לא קבלנו תורה!" וכן הלאה). ממילא גם אנו סופרים באופן זה, כפי שספרו אבותינו. [כמובן, הסבר זה יתכן רק אם נניח שישראל אכן לא ידעו מתי יהיה מתן תורה. ואולם יש אומרים שישראל כן ידעו זאת⁴, ולפי הסוברים כך יש לתרץ את שאלתנו באופן אחר⁵].

ספירת העומר - להטהר מטומאת מצרים

טעם אחר לספירת העומר כתוב בזוהר. הזוהר אומר, שספירת העומר היא בבחינת ספירת שבעה נקיים שהזכה סופרת כדי להטהר מטומאתה (ויקרא טו, כח), כך ישראל סופרים שבעה שבועות ליטהר מטומאת מצרים לפני קבלת התורה⁶ (זוהר ח"ג צז, א).

נראה שזהו גם עומק דברי חז"ל במדרש, ששאלו, למה לא נתן הקב"ה את התורה לישראל מיד לאחר שיצאו ממצרים? למה המתין שבעה שבועות? וענו על כך, "ראויים היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים, שתנתן להם התורה מיד, אלא אמר הקב"ה: עדין לא בא ז'ינן של ב'ני - עוד לא התרפאו לגמרי], משעבוד טיט ולבנים. יצאו, ואין יכולים לקבל תורה מיד.... אמר הקב"ה: יתעדנו ב'ני שנים ושלושה חדשים במן ובאר ושליו, ואח"כ אני נותן להם את התורה"⁷ (קהלת רבה ג, יד). לכן לא ניתנה תורה לישראל מיד לאחר יציאת מצרים.

ונראה, שכוונת חז"ל במה שאמרו "עדין לא בא ז'ינן של ב'ני", איננה רק במובן הגופני, אלא בעיקר במובן הרוחני. ישראל היו משועבדים אצל עובדי עבודה זרה, ושקועים במ"ט שערי טומאה. הם צריכים שהנפש שלהם תהיה בריאה כדי לקבל את התורה. לא רק להבראה גופנית הם זקוקים, אלא גם להבראה רוחנית, לתקן את הנפש ממידות רעות. לכן דוחה הקב"ה את מתן תורה, עד שתהיה נפשם של ישראל ראויה לקבלת התורה⁸. ולשם כך באה ספירת העומר, כספירת טהרה המטהרת מן הטומאה.

ספירת העומר - צפיה למתן תורה!

התורה מצוה בפרשתנו: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּקְרַת הַשָּׁבֹת, מִיּוֹם הִבִּיאֲכֶם אֶת עַמְרֵי הַתְּנוּפָה, שִׁבְעַת שָׁבֹתוֹת תְּמַיִמַת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּקְרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם, וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה" (ויקרא כג, טו-טז) - בחג השבועות.

וצריך להבין: מה הטעם לספירה זו? וכי אי אפשר לחשב ולדעת מתי יחול חג השבועות בלי למנות בכל יום ב'פה, "היום כך וכך ימים לעומר"? למה מהנה ספירת הימים שבין פסח לשבועות מצוה שלמה בפני עצמה?

שתי סיבות עיקריות נאמרו לספירה זו:

בספר החינוך כתב: "העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני... וענין גדול הוא להם יותר מן החירות מעבדות... ומפני כן נצטוינו למנות ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא" (ספר החינוך מצוה ש"ו).

כלומר, הספירה בכל יום באה לבטא את צפייתנו למתן תורה. כשאדם מצפה למאורע חשוב שעתידי להתרחש אצלו (למשל: חתונה), הוא מונה בכל יום, כמה ימים עוד נותרו עד לאותו מאורע, "כי המנין מראָה לאדם, כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא". לכן אנו סופרים את הימים שבין פסח לשבועות, "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו", יום מתן תורה².

לפי זה אפשר להבין, למה אין מברכים "שהחיינו" על ספירת העומר. נאמרו על כך הסברים שונים, אבל אחד ההסברים הוא, כי ספירת העומר איננה מצוה לעצמה, אלא רק הכנה לחג השבועות, לכן אין לברך עליה שהחיינו, כי ה"שהחיינו" של חג שבועות מתייחס גם אליה. כמו שה"שהחיינו" של פסח הוא גם על ביעור חמץ, שהוא הכנה לפסח, כך ה"שהחיינו" של שבועות הוא גם על ספירת העומר, שהיא הכנה לשבועות³.

אלא שאם כך, שהטעם לספירת העומר הוא כדי לבטא את צפייתנו למתן תורה, הרי צריך עדיין להבין: למה אנו סופרים את הימים שכבר עברו מימי הספירה - "יום אחד לעומר", "שני ימים לעומר" וכו'? הרי דרך העולם היא, שהמצפה בקוצר רוח ליום מסוים, מונה את מספר הימים שעוד נותרו לו לחכות, ולא את מספר הימים שכבר עברו. ואם כן, היה עלינו לספור כך: ביום הראשון - "עוד שבעה שבועות למתן תורה!" ביום השני - "עוד שמונה וארבעים יום למתן תורה!" וכן הלאה. מדוע

אצלנו, כמו בחול המועד. אבל המציאות היא הפוכה מזה. המציאות היא, שרוב ימי הספירה הם ימי אבל אצלנו, על תלמידי רבי עקיבא שמתו בתקופה זו (יבמות סב, ב). באלו ימים בדיוק נוהגת האבילות - יש בזה מנהגים שונים¹². אבל למעשה רוב ימי הספירה הם ימי אבל על תלמידי רבי עקיבא שנפטרו בימים אלה מפני שלא נהגו כבוד זה לזה (שם). רבי עקיבא הוא בעל המימרא "ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה" (רש"י ויקרא יט, יח). ודאי לימד וחינך את תלמידיו כמה חשוב לאהוב ולכבד זה את זה. אבל כנראה שהחינוך לא תמיד הצליח, ועל אף רום מעלתם של תלמידיו, היה בהם חסרון דק שלא נהגו כבוד זה בזה במדה הראויה, ועל כך נקנסה עליהם מיתה.

האם במקרה נפטרו תלמידי רבי עקיבא דוקא בתקופה זו? - נראה שלא. נראה שתלמידי רבי עקיבא מתו דוקא בימים אלו, מפני שימים אלו הם ימי הכנה לקבלת התורה, וחלק עיקרי בהכנה זו הוא לתקן את הנפש ממידות רעות. ממילא, אם תלמידי חכמים גדולים כאלו אינם מכינים את עצמם כראוי למתן תורה - הקטרוג עליהם הוא גדול מאד, ולכן הם נפטרים דוקא בימים אלו. כי מתלמידי רבי עקיבא דורשים שלמות מיוחדת בין אדם לחברו, יותר ממה שדורשים מאדם רגיל, וכשהם אינם נוהגים כבוד זה בזה, ואינם מנצלים את הימים הללו לתיקון המידות, נמתחת עליהם מדת הדין בצורה קשה¹³.

[נראה שזהו גם טעמו של רבי יוחנן בן נורי שאמר במשנה (עדויות פ"ב מ"י), שמשפט הרשעים בגיהנם הוא בין פסח לעצרת. גם רשע שמת בחודש תשרי, או בחודש כסלו - הזמן שבו הוא נידון בגיהנם, הוא בין פסח לעצרת. למה דוקא אז? - רבי יוחנן בן נורי לא הסביר. (רק הביא ילפותא לזה מפסוק). אבל נראה שהטעם לזה הוא על הדרך שהזכרנו. היות וימים אלו הם ימי הכנה למתן תורה, לכן - ודוקא משום כך - הם משמשים גם כימי דין, להפירע בהם ממי שעבר ולא קיים את התורה¹⁴].

זו גם הכנה למתן תורה, לדעת לכבוד זה את זה, לא לזלזל ח"ו במישהו אחר. גם אם הוא לא סובר כמוני, אומר סברה אחרת ממני, לא לזלזל בו. זו חלק מההכנה למתן תורה.

אם נתקן את כל מה שיש לתקן, גם הקב"ה יגלה כבוד מלכותו עלינו מהרה, וישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל חי, ונזכה לעלות לרגל שלוש פעמים בשנה במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

למה אין תאריך מסויים לחג השבועות

כאמור, הספירה מובילה אותנו אל חג השבועות. התורה לא מגדירה יום מסויים בשנה שבו חל חג השבועות. צריך לספור חמישים יום ממחרת יום טוב ראשון של פסח, ואז חל חג השבועות. כיון שכך, לא מוכרח ששבועות יחול תמיד בו' בסיון. בזמן שיש סנהדרין, ניסן ואייר יכולים להיות שניהם מלאים, ואז שבועות יחול ביום ה' בסיון. ויכולים להיות שניהם חסרים, ואז שבועות יחול ביום ז' בסיון. אצלנו תמיד ניסן מלא ואייר חסר, ולכן שבועות חל אצלנו תמיד בו' בסיון. אבל בעצם אין תאריך מסויים לשבועות. מן התורה - "עצרת, פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה" (ר"ה ו, ב).

למה זה כך? למה לא קבעה התורה זמן קבוע לחג השבועות? המהרה"ל מסביר, מפני שהתורה אינה תלויה בזמן. התורה היא מעל לזמן. לכן אין זמן מוגדר לחג מתן תורה (דרוש על התורה דף כד, א).

אבל אפשר לומר גם טעם נוסף לזה, והוא - מפני קטרוג השטן. חז"ל הרי אמרו, שלוחות הראשונות מפני שניתנו בפומבי שלטה בהם עין הרע ונשברו. ולוחות האחרונות שניתנו בצניעה לא נשברו (מובא ברש"י שמות לד, ג). לכן, כדי למנוע את קטרוג השטן, התורה לא אמרה במפורש מתי חל מתן תורה. אולי אפשר לומר כך⁹.

מוציאים עוד מקום דומה לזה, שאצל אסא המלך כתוב שישאל קיבלו עליהם את התורה - "וַיָּבֹאוּ בְּכַרִּית לְדְרוֹשׁ אֶת ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם כְּכֹל לְכַבֵּם וּכְכֹל נַפְשָׁם... וַיִּשְׁבְּעוּ לָהּ בְּקוֹל גְּדוֹל וּבְתוֹרֵעָה וּבְחֻצְצָרוֹת וּבְשׁוֹפְרוֹת. וַיִּשְׁמְחוּ כָּל יְהוּדָה עַל הַשְּׁבוּעָה, כִּי כָּכֹל לְכַבֵּם נִשְׁבְּעוּ וּכְכֹל רְצוֹנָם בְּקִשְׁתָּהוּ" (דהי"ב טו, יב-טו). ומבואר בכתוב שזה היה בחודש השלישי, הוא חודש סיון (שם, י). לא מפורש שזה היה בשבועות, אבל מהכתוב נראה שכך זה היה. "וַיִּקְבְּצוּ יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְשַׁנַּת תַּמֶּשׁ עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּת אֶסָא" (שם), כנראה שמדובר על עליה לרגל לחג השבועות. וא"כ נראה שזה היה בשבועות. למה לא נזכר במפורש שזה היה בשבועות? - אולי מהטעם הנ"ל. מפני שהתורה ניתנה בחשאי, מפני השטן. לכן לא נזכר במפורש שאירוע זה היה בחג השבועות.

ימי ספירת העומר - כימי חול המועד

הרמב"ן בפרשתנו (כג, לו) אומר, שימי הספירה הם כימי חול המועד, כאשר פסח הוא היר"ט של פנייה, ושבועות הוא היר"ט שלא חריהם. אמנם אין איסור מלאכה בימים אלו¹⁰, אך בכל זאת, הם מעין ימי חול המועד. המשך אחד של ימי קודש מפסח ועד שבועות¹¹, ימי התעלות ורחינות והזדככות נפשית, לקראת קבלת התורה. לפי זה, ימי הספירה היו צריכים להיות ימי שמחה

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שצייין אליו הרב שליט"א בפרשת אמור: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִשְׁפָּא" (ויקרא כא, א) ⇔ "נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ" (שם כד, יח).

קשרים נוספים:

- "ולא יחללו שם אלהיהם" (שם כא, ו) ⇔ "ויקב... את השם ויקלל" (שם כד, יא).
 "אשר ה' לחם אלהיהם" (שם כא, ו) ⇔ "ללחם לא זכרה אשה לה" (שם כד, ז).
 "וקדשתו... קדש יתנה לך, כי קדוש אני ה' מקדשכם" (שם כא, ח) ⇔ "ד' לשונות קדושה" ⇔ "ואזכרהו במקום קדש, כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה'" (שם כד, ט). [ג' לשונות קדושה. ואפשר שהם ד', כי "קדשים" הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים].
 "ובת איש פהן פי תחל לננות" (שם כא, ט) ⇔ "ושם אמו שלמית בת דברי" (שם כד, יא). זונה היתה (רש"י).
 "את אביה היא מחללת באש תשרף" (שם כא, ט) ⇔ "ויציאו את המקלל... וירגמוו אתו אבן" (שם כד, כג).
 "אשר יצק על ראשו שמן המשחה" (שם כא, י) ⇔ "ויקחו אליך שמן זית וך" (שם כד, ב).
 "בתולה מעמיו יחא אשה, ולא יחלל זרעו" (שם כא, יד-טו) ⇔ "ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי... ויקב... את השם ויקלל" (שם כד, י-יא). [הנולד בקדושה - קדוש; הנולד מעבירה - סופו לעבירה].
 "פל איש אשר בו מום לא יקרב" (שם כא, יח) ⇔ "ואיש פי יתן מום בעמיתו" (שם כד, יט).
 "איש עור... או תבלל בעינו" (שם כא, יח-כ) ⇔ "עין תחת עין" (שם כד, כ).
 "שבר רגל או שבר יד" (שם כא, יט) ⇔ "שבר תחת שבר" (שם כד, כ).
 "אף אל הפרכת לא יבא" (שם כא, כג) ⇔ "מחויץ לפרכת הערת באהל מועד" (שם כד, ג).
 "ויבדר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל" (שם כא, כד) ⇔ "ויבדר משה אל בני ישראל" (שם כד, כג).
 2. וכך כתב גם הרמב"ם: "שבועות, הוא יום מתן תורה. ולהגדיל היום ההוא, נמנו הימים מן המועד הראשון אליו, כמי שממתין בו הנאמן שבאוהביו, ושהוא מונה יום וגם השעות, וזאת היא סבת ספירת העומר מיום צאתנו ממצרים עד יום מתן תורה, שהוא היה הכונה והתכלית ביציאתם" (מורה נבוכים ח"ג פמ"ג). [ועי' גם בר"ן המובא בהערה 4].
 וכתב ב"ערוך השולחן", שזו הסיבה לכך שלדעת הרמב"ם ("פז מהלכ' תמידין ומוספין הכ"ב) ספירת העומר היא מצות עשה מן התורה גם בזמן הזה, אע"פ שאין לנו מקדש ואיננו מקריבים את מנחת העומר. כי "עיקר הכוונה [בספירה זו] הוא למתן תורה, ולכן המצוה [מן התורה] גם בזמן הזה" ("ערוך השולחן" או"ח סי' תפ"ט ס"ג. וכ"כ בשו"ת "בית יצחק" [שמלקס] יו"ד ח"ב סי' קי"ט סק"ד).
 עוד יש לבאר לפי זה, למה צריך בספירת העומר "שתהא ספירה לכל אחד ואחד" (מנחות סה, ב), "שכל אחד חייב לספור" (רש"י שם), ולא סגי בספירת בית דין כמו בספירת שנות היובל, שרק ב"ד סופרים (עי' רמב"ם מ"ע ק"מ וחינוך סוף מצוה ש"ל). כי ספירת שנות היובל היא לשם חשבון בעלמא, לדעת מתי חלים השמיטין והיובלות, ובוה די שרק ב"ד יספרו. משא"כ ספירת העומר לא באה רק כדי לדעת מתי יחול חג השבועות, אלא היא מבטאת את הצפיה למתן תורה, וזה אי אפשר שיעשה ע"י בית דין, אלא כל אחד צריך להראות הצפיה בעצמו.
 ויש מבארים עוד, שלכן יש מן הפוסקים שסברו, שבספירת העומר חייב לספור בעצמו, ואינו יוצא בשמיעה מאחר מדין שומע כעונה (עי' מג"ס סי' תפ"ט סק"ב וחק יעקב שם סק"ד), ונהי דרשינן כן מקרא דוספרתם, שתהא ספירה לכל אחד ואחד, אך מ"מ טעמא בעי, למה שונה ספירת העומר משאר עניני דבור דמהני בהן שומע כעונה. וביארו, וזהו מפני שספירת העומר אינה ספירה גרידא, אלא באה לבטא את צפייתנו למתן תורה, וזה א"א לקיים ע"י אחר, אלא צריך להראות זה בעצמו.
 3. כן כתב רבי אהרן מלוניל (לפני כ-700 שנה) בספרו "ארחות חיים" וז"ל: "טעם למה אין מברכין שהחיינו על ביעור חמץ וספירת העומר, לפי שאין מברכין ברכה זו אלא א"כ המכוון מן המצוה נעשה בזמן הברכה, הלכך אין לברכה על ביעור חמץ לפי שהמכוון על ביעור חמץ כדי לאכול מצה, לפיכך אין לברכה קבע עד אכילת מצה, וה"ה על ספירת העומר, לפי שהמכוון מהספירה לעשות חג שבועות ביום נ', לפיכך אין לברכה עד חג שבועות. והכלל הזה מכוון בכל מה שמברכין שהחיינו, ואין לפקפק בו. עכ"ל.
 וכעין זה מבואר בדברי רבינו ירוחם (ספר אדם נתיב ה' חלק ד', סוף עמ' 44) שכתב וז"ל: אין מברכין שהחיינו על ספירת העומר... שאין אומרים זמן אלא על דבר שהוא גמר המצוה, וזה אינו נגמר עד ארבעים ותשעה יום. יעו"ש.
 וכן הביא רבי משה מפרעמסלא, תלמיד המהרש"ל, בספרו "מטה משה" (סי' תרס"ט), בשם המהרא"ק (רבי אברהם קלוזנר, בעל המנהגים, שחי לפני כ-650 שנה באוסטריה, והיה מרבותיו של המהרי"ל), וז"ל: "ומהרא"ק נתן טעם [למה אין מברכים שהחיינו על ספירת העומר], משום דעדיין לא הוי גמר המצוה, ומיחשב מכשירי מצוה, כי הוא בשביל שבועות. עכ"ל.
 [וה"עקידת יצחק" בפרשתנו כתב טעם אחר למה אין מברכין שהחיינו על ספירת העומר, "לפי שהימים האלה לשלמי הבחינה הם ימי צער", היות ובימים אלו ישראל "דחויים מפא אל המעמד הנבחר והקדוש ההוא, להזדווג עם אליהם המקריבם אליו תקרובת אהבה ונדבה כהקריב חתן את כלתו", וא"כ "איך תברך שהחיינו האשה המגורשת מבית תענוגיה מספר ימים? אדרבה! קינה מיבעי לה"!]
 4. כך הביא הר"ן מחז"ל: "בשעה שאמר להם משה 'תעבדון את האלהים על הקר הנה', אמרו לו ישראל: משה רבינו, אימתי עבודה זו? אמר להם: לסוף חמישים יום. והיו מוניין כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר בזמן הזה... מחשבין נ' יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן" (הר"ן על הר"ף, סוף מס' פסחים, ד"ה ובהגדה). הרי שישראל ידעו שמתן תורה יהיה לסוף חמישים יום.
 5. בספר החינוך (מצוה ש"ו) כתב, דמה שאנו מונים 'כך וכך ימים' עברו מן המנין, ואיננו מונים 'כך וכך ימים' נותרו עד מתן תורה, הוא כדי להראות את רצוננו העז להגיע אל זמן מתן תורה, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו ריבוי הימים שצריכים עוד לעבור עד מתן תורה. ותירץ זה יפון גם לשיטת הר"ן, שבני ישראל ידעו שמתן תורה יהיה לסוף חמישים יום. ועי' תירוצו נוסף להלן (הערה 8).
 6. יש שכתבו, שלכן מורכבת ספירת העומר משתי ספירות - ספירת ימים וספירת שבועות. אחת מציינת את המקום ממנו אנו יוצאים, ואחת מציינת את המקום אליו אנו שואפים להגיע. ספירת השבועות מציינת את המקום ממנו אנו יוצאים, את ההתרחקות מטומאת מצרים (ספירת טהרה), לכן נאמר בה "וספרתם לכם ממחרת השבת... שבע שבתות". ואילו ספירת הימים מציינת את המקום אליו אנו שואפים להגיע (ספירת צפיה למתן תורה), לכן נאמר בה "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום".
 הטעם שדוקא ספירת השבועות היא המציינת את ההתרחקות מטומאת מצרים, הוא על פי דברי הזוהר (ח"ג צז, א), שספירת העומר היא בבחינת ספירת ז' נקיים שהזבה סופרת כדי להטהר מטומאתה, ולכן בחינה זו של הספירה נעשית ע"י ספירת שבע שביעיות, כז' נקיים של ספירת זבה. משא"כ הצפיה למתן תורה אינה טעונה ספירת שבע, אלא ספירת ימים רגילה, לכן מונים לה ימים בלבד - "תספרו חמישים יום".
 7. אולי מפני זה נקרא חודש אייר 'ח'דש ז'ו' (מל"א ו, א), [אייר - לשון 'אור' - זיון], כי בחדש זה בא זיום של ישראל משעבוד טיט ולבנים. [נאף שרש"י פירש: "בחדש ז'ו - הוא אייר, דאית ביה זיוא לאילנא", אין זו סתירה, והכל אחד. דכיון שבזמן זה בא זיו לישראל, הדבר מתבטא גם בעולם, "דאית ביה זיו לאילנא"].

8. לפי זה אפשר לחשוב על תירוץ נוסף לשאלת החינוך, אם טעם הספירה הוא "להראות בנפשנו התפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו", למה מונים כ"ך וכך ימים עברו מן המניין, ולא כ"ך וכך ימים נותרו עד מתן תורה. ולפי האמור כאן למעלה י"ל, היות וימי הספירה הם ימי הבראה רוחנית והכנת הנפש למתן תורה, לכן מונים אנו את הימים שכבר עברו מן המניין, כדי לציין שנצבר לזכותנו עוד יום של הכנה ועוד יום של הכנה, ועל ידי כך אנו זוכים להגיע שלמים יותר ויותר אל מתן התורה.

9. כעין זה כתבו המקובלים, דהסתיר הכתוב טעם חג השבועות שהוא מפני מתן תורה, "מפני שניתנה בחשאי מפני השטן" (סנה' כו, ב). פירוש, "שמירת הדין היתה מעכבת שלא ליתנה לבשר ודם, ולשון משל הוא, שמתן תורה לבשר ודם לפני משורת הדין הוא, לפי שאין בשר ודם ראוי לטובה גדולה כזאת. וכל דבר שהוא לפני משורת הדין, כיון שלא נעשה על פי מדת הדין דומה כאלו נעשה שלא לדעת הדין, וזו היא שאמרו שנתנה בחשאי, כלומר שלא מדעת מידת הדין שקרויה כאן שטן לפי שהיה לה להשטיף ולעכב את הדבר אילו היה הדבר תלוי בה, אלא שגברה מידת הרחמים ולא נעשה הדבר ע"פ מידת הדין" (יד רמ"ה שם). ולכן הסתיר הכתוב טעם החג הזה ("אדרת אליהו" לרבי רפאל עמנואל חי ריקי - "סופי ענבים" אות כ"ט). ולדעת הרב שליט"א, זהו גם הטעם להסתרת זמנו של החג תחת הגדרה מעורפלת ומשתנה, כדי לערוב את השטן.

10. ובכל זאת, המנהג שהביאו הטור והשו"ע (או"ח סוף סי' תצ"ג), "שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה ואילך", יש מבארים טעמו, מפני קצת קדושה שיש בימים אלו, וכמו שכתב הרמב"ן, שהם כימי חול המועד ("מור וקציעה" שם. ועי' משנ"ב שם ס"ק י"ט).

11. על פי דברי הרמב"ן הללו, יתבאר כמין חומר דבריו הנפלאים של הרוקח. הדנה בתורה נאמר "תִּסְפְּרוּ תְּמֵי שֵׁם יוֹם", ואנו איננו סופרים אלא מ"ט יום. וכתב על כך הרוקח (סי' רצ"ד): "מיום הביאכם וגו' צריך לספור מ"ט יום, אבל ביום נ' אין צריך לספור, שהרי נזכר בַּבְּרָכָה (=בקידוש) ובקפלה". משמע מדבריו, שבעצם גם יום החמישים טעון ספירה, אלא שהוא נזכר בקידוש ובתפלה, שאומרים בהם שהיום הוא חג השבועות, וזה הו' במקום ספירה. (וכל זה הוא דלא כרש"י (ויקרא כג, טז) ותוס' (מנחות סה, ב ד"ה כתוב) שנקטו שיום החמישים אינו טעון ספירה. אך עי' "משך חכמה" (ויקרא כג, טז) שנקט כהרוקח, שיום ה' טעון ספירה, ע"ש. וצ"ע, איך עולה הזכרת חג השבועות בקידוש ובתפלה במקום ספירה? והרי סוף סוף אין זו ספירה! וצ"ל, שהספירה אינה מעשה מנין גרידא, אלא היא מעשה של קידוש, שע"י הספירה אדם קובע שיום זה הוא יום ששייך לימי הספירה, ובוהו הוא מקדש אותו להיות קדוש בקדושת ימי הספירה - וכדברי הרמב"ן, שימים אלו הם כימי חול המועד, שיש בהם קדושה. [נתוכן קדושת ימים אלו הוא, שהם ימי הכנה וצפיה למתן התורה]. ובוהו מתבארים דברי הרוקח, שאת יום החמישים א"צ לספור; כי את יום החמישים מקדשים כבר באופן אחר - ע"י הקידוש והתפלה, המציינים את קדושת היום, שהוא "זמן מתן תורתנו" - וא"כ אין צורך לקדש את היום ע"י ספירה.

ומה שצריך לקדש את ימי הספירה בפה ע"י מעשה הספירה - הגם שודאי יש בימים אלו קדושה גם בלי מעשה הספירה, (כימי חוה"מ, שהם קדושים מאליהם, גם בלי שיקדשם בפה) - י"ל דהוי כשבת, שהיא קדושה מעצמה, ואעפ"כ רצתה התורה שגם האדם מצידו יקדש אותה בפיו ע"י רמב"ן (שמות כ, ח ד"ה אבל לרבותינו) ומהר"ם חלאווה (פסחים קו, א ד"ה ועוד) שדימו את מצות "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" למצות קידוש שנת היובל וקידוש המועדות ע"י ב"ד, ששם הב"ד ממש יוצרים את קדושת שנת היובל וקדושת המועדות; וכן בכור בהמה, הוא קדוש מעצמו מרגע שנולד, ואעפ"כ רצתה התורה שגם האדם יקדש אותו בפיו (ערכין כט, א). [וכן פירות שביעית, י"א שחייב בעל השדה להפקירם בפה, אף שגם בלי אמירתו הם הפקר (שור"ת אג"מ י"ד ח"ג סי' צ' ד"ה והטעם; קהלות יעקב יבמות סי' י' אות ב)]. וכך גם ימי הספירה, הגם שהם קדושים מאליהם, רצתה התורה שגם האדם יקדשם בפיו ע"י מעשה הספירה. [ועי' שיחת הרב שליט"א לפרשת אמור תשס"ו, ובספר "ביצחק יקרא" (מהדורת תש"ע סי' קי"ז), מה שיישב ע"פ יסוד זה את שיטת הרמב"ן במס' קדושין (לג, ב ד"ה והוי יודע), שספירת העומר איננה מ"ע שהזמן גרמא, וגם נשים חייבות בה מן התורה. ע"ש. ואולי הרמב"ן אזיל לשיטתו בכל ג' הנקודות שזכרו כאן: שימי הספירה הם כימי חוה"מ, ושהספירה איננה מ"ע שהזמן ג, ושמצות "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" איננה אמירה בעלמא, אלא היא כמצות קידוש החדש וקידוש שנת היובל ע"י ב"ד].

[ובוהו יש לתרץ מה שקשה בדברי ה"שערי תשובה" (סי' תפ"ט ס"ק כ'), שהביא בשם "פרי הארץ", שקטן שהגדיל בתוך ימי העומר, וכן גר שנתגייר בתוך ימי העומר - מונים שאר הימים בלא ברכה. וכתב על זה השע"ת: "מה שכתב בקטן - אין זה לדין, שהקטנים שהגיעו לחינוך סופרים ג"כ, ומכל שכן מופלא סמוך לאיש". ודבריו צ"ע לכאורה, מאי שייטיה דמופלא סמוך לאיש לכאן, והרי מופלא סמוך לאיש נוגע רק לעניני נדרים ותרומה והקדש, ולא לשאר מצוות. ואולי י"ל, שכיון שספירת העומר ענינה עשיית חלות קדושה על היום להקדישו בקדושת ימי הספירה, וכנ"ל, א"כ דמיא לתרומה והקדש, וממלא מופלא סמוך לאיש שייך בוהו יותר מסתם קטן, וכמ"ש השע"ת.

ואולי יש לבאר עוד ע"פ יסוד זה את שיטת הראשונים שהביא המדרכי (מגילה רמז ת"ג), ונזכרה בביאור הגר"א (או"ח סי' תפ"ט ס"ק ט"ו), ולפיה נוסח הספירה הוא "שהיום" כך וכך ימים לעומר. "ומשמע מדבריהם שהוא סיום הברכה" (לשון הגר"א), דהספירה עצמה היא החתימה של הברכה (אקב"ו על ספירת העומר שהיום כך וכך ימים לעומר). והיינו, דכך היתה תקנת חז"ל, לקיים את מצות ספירת העומר בתוך טופס של ברכה, ולא כאשר מצוות, שהברכה היא בפ"ע והמצוה בפ"ע. והוי כעין קידוש והבדלה, שתקנו לקיים מצות "זכור את יום השבת לקדשו" בתוך טופס של ברכה, ולא שיברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש את יום השבת", ואז יאמר דברי שבח על קדושת השבת. וכנראה הטעם שתקנו כן בספירת העומר להנך ראשונים הוא, משום דספירת העומר דמיא לקידוש היום דשבת ויו"ט, וכנ"ל, ולכן כשם שאת קידוש היום אמרי' בתוך טופס של ברכה, כך גם את ספירת העומר אמרי' באופן זה, כיון שגם ענינה הוא קידוש היום, וכנ"ל].

12. המשנה ברורה (סי' תצ"ג ס"ק י"ד וט"ו, ועי' גם ס"ק ה"ר) הזכיר בוהו שלשה מנהגים: (א) מפסח עד ל"ג בעומר [ולדעת השו"ע עד ל"ד בעומר], (ב) מר"ח אייר (כולל שני ימי ר"ח) עד שלשת ימי הגבלה, (ג) מאחרי ר"ח אייר (מב' באייר) עד ערב שבועות. וכולם משתווים שמנין ימי האבילות הוא ל"ג יום בלבד, ושיום ל"ג בעומר עצמו מותר.

13. ועי' עוד בוהו ב"נתיבות עולם" למהר"ל (נתיב התורה סוף פרק י"ב).

14. יש שהקשו, הרי התנא במשנה שחולק על רבי יוחנן בן נורי הוא רבי עקיבא, הסובר שמשפט רשעים בגיהנם הוא שנים עשר חודש. כלומר, כל השנה כולה (עי' עדויות פ"ב מ"ח, שמשם מתחילים דברי ר"ע). וא"כ דבר פלא הוא, שבמיתת תלמידי רבי עקיבא, נהגו עמם משמאי כשיטת רבי יוחנן בן נורי שימי המשפט הם מפסח ועד עצרת, ולא נהגו עמם כשיטת רבי עקיבא רבם. ונראה לומר, שרק על רשעים גמורים אמר ר"ע שמשפטם בגיהנם הוא שנים עשר חודש. אבל תלמידי ר"ע לא היו רשעים, אלא תלמידי חכמים גדולים, וצדיקים, (ורק היתה בהם המדה הרעה שלא נהגו כבוד זה בוהו, ולכן דקדק עמם הקב"ה כחוט השערה והמיתם). ולכן, אף שמצד היותם תלמידי רבי עקיבא היה ראוי לנהוג עמם כשיטת רבם, ובפרט דהכי נקטינן להלכה, שמשפט רשעים בגיהנם הוא י"ב חודש (לענין אמירת קדיש על הנפטר), מ"מ כיון שלא היו רשעים ח"ו, אלא צדיקים, נהגו עמם מן השמים במידת הרחמים, והיה די להם שיהיה משפטם רק מפסח ועד עצרת, שגם ר"ע מודה שהוא זמן דין יותר, מהטעם שנתבאר כאן למעלה.